

yüklerinin şiire verdikleri önem gibi konularını ihtiva eden eser şiirin fazileti ve Râgib Paşa'nın meziyetleriyle son bulur. Çaylak Tevfik tarafından bastırılan *Seneddü's-suarâ'nın* (İstanbul 1287) sonunda Râgib Paşa'nın ve Şeyhülislâm Çelebizâde Âsım Efendi'nin manzum takrizleri vardır. Haşmet'in bu dört eseri Mehmet Arslan ve İ. Hakkı Aksoyak tarafından *Haşmet Külliyyatı* adıyla yayımlanmıştır (Sivas 1994, bu çalışma Haşmet hakkında en sağlıklı ve geniş araştırmadır; burada şairin biyografisi, sanatı ve eserleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir).

Yakın devir kaynaklarında Haşmet'in *Şehâdetnâme* adlı bir eserinden bahsedilmişse de bunun bir yanılmadan doğduğu anlaşılmaktadır (Arslan-Aksoyak, s. 52). Yine bazı kaynaklarda zikredilen "Kaside-i Bürde Şerhi" ile Arapça terkipler sözlüğü olduğu söylenen *Câmiateyn* (*Dürreteyn*) adlı esere ise henüz rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'dânîzâde, *Mürî't-levârih* (Aktepe), II/A, s. 47-48; Râmîz, *Âdâb-ı Zurâfâ*, Millet Ktp., Ali Emîri, Tarih, nr. 762, vr. 74-76; Vâsîf, *Târih*, s. 22, 47-48; Hammer, *GOD*, II, 322; Fâtîm, *Tezkire*, s. 61; Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 122; Şefkat-i Bağdâdî, *Tezkire-i Bağdâdî*, Millet Ktp., Ali Emîri, Tarih, nr. 77, vr. 18*; Çaylak Tefîk, *Hazîne-i Letâif*, İstanbul 1306, tür.yer.; *Sicill-i Osmânî*, II, 233; Ârif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîri, Tarih, nr. 798, vr. 16*; *Osmanlı Müellifleri*, II, 142-143; İbrahim Necmi [Dilmen], *Târîh-i Edebiyyât Derstleri*, İstanbul 1338, I, 216-219; Kâmil Kepeci, *Bursa Kütüğü*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel, nr. 4520, II, 216; Gibb, *HOP*, IV, 140-150; Banarlı, *RTET*, II, 768; Babinger (Üçok), s. 322, 328-329; Halûk İpekten, "Haşmet", *Büyük Türk Klâsikleri*, VI, 387-393; Zeki Çelikkol, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, Ankara 1992, s. 45-46; Metin Kayahan Özgül, *Türk Edebiyatında Siyâsî Rûyâlar*, Ankara, ts., s. 11-13; Mehmet Arslan - İ. Hakkı Aksoyak, *Haşmet Külliyyatı*, Sivas 1994, s. 1-55; Atsız, "Koca Ragıp Paşa, Haşmet ve Fitnat Hanım Arasında Şakalar", *Çınaraltı*, 1/3, İstanbul 1941, s. 5-6; Sedîd Yüksel, "Koca Ragıp Paşa'nın Sanatında ve Yaşantısında Haşmet'in ve Fitnat'ın Yeri", *TDe*, VII (1977), s. 23-33; Müjgân Cunbur, "Haşmet Külliyyatı", *Bilge*, sy. 1, Ankara 1994, s. 17-18; Mustafa Aslan, "Haşmet Külliyyatı'nın Değerlendirilmesi", *EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 7, Kayseri 1996, s. 331-364; Mehmet Kaplan, "Haşmet", *İA*, V/1, s. 354-355; Ziya Bakırcıoğlu, "Haşmet", *TDEA*, IV, 141-142; Ömer Faruk Akün, "Fitnat Hanım", *DİA*, XIII, 46.

M. ORHAN OKAY

HAŞR

(bk. HAŞİR).

HAŞR, Muhammed Şah

(محمد شاه حشر)

(1876-1935)

Urdu edebiyatının
önde gelen oyun yazarı.

Benâres'te doğdu. Ağa Haşr adıyla tanınır. Amritsar'da şal ticaretiyle meşgul olan babası Ağa Ganî Şah ailenin bazı fertlerinin yaşadığı Benâres'e yerleşti. Ağa Haşr buradaki bir İngiliz okuluna girdi. Ancak öğrenimini tamamlayamadığından kendini özel olarak yetiştirmeye çalıştı. Benâres'e gelen bir tiyatro kumpanyasının sahnelediği oyun onda oyun yazmaya karşı bir ilgi uyandırdı. Seyrettiği bu eserden esinlenerek *Âftâb-ı Muhabbet* (Benâres 1898) adlı bir piyes kaleme aldı. 1901'de Benâres'ten ayrılıp Bombay'a gitti. Burada bir tiyatro için beş oyun yazdı. Değişik şehirlerde birkaç tiyatrodan oyun yazarı olarak çalıştıktan sonra yazdığı oyunlarını sahnelemek üzere kendi tiyatrosunu kurdu. Bu yıllarda sesli filmin yaygınlaşması tiyatro dünyası için bir darbe oldu. Ağa Haşr bu defa kendini bu alanda yetiştirmeye çalıştı. Film şirketlerine senaryo ve hikâyeler yazdı; senaryolarını yazdığı bazı filmler büyük başarı kazandı.

Haşr, 1907'de Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın yarıdıcısı olarak aylık *el-Belâğ* dergisinde çalışmaya başladı. İslâm dinini kötülemeğe çalışan hıristiyan rahiplere ve Hindûlar'a karşı Müslümanlığı savunmak üzere Ebû'l-Kelâm Âzâd ve Hâce Hasan Nizâmî ile birlikte Encümen-i Nusret-i İslâm adlı bir dernek kurdu. Bombay'da Encümen-i Ziyâü'l-İslâm, Lahor'da Encümen-i Himmütü'l-İslâm derneklerinde konferanslar verdi. Lahor'da Haşr Pictures adlı bir film şirketi kurdu. Kendi hayat hikâyesini filme alırken vefat etti.

Hindistan'ın Shakespeare'i unvanı verilen Ağa Haşr'dan önce tiyatroya eğitimle ilgili konular, danslı ve şarkılı oyunlar hâkimdi. Emânet Leknevî'nin 1853'te kaleme aldığı *Inder Sabhâ* bu tür eserlerin Urduca ilk örneğidir. Daha sonra yazılan eserlerde genellikle edebî özellikler üzerinde durulmuş, ancak bu eserler tiyatro tekniği açısından zayıf kalmıştır. Eserlerinde tiyatro tekniğine de önem veren Ağa Haşr, Batılı oyun yazarlarının eserlerini Urduca'ya uyarlamaya çalıştı. Haşr, bu eserlerde Avrupa güzelliğine Asya elbisesi giydirdiğini ve onları Hindistan zevkine uygun bir biçimde süslediğini söyler (Abdülâlm Nâmî, II, 239).

Ağa Haşr'ın otuzu aşkın oyunundan çoğu Urduca, birkaçı Hintçe ve Bengalce'dir. *Turkî Hûr*, *Hâb-ı Hestî*, 'Avrat ka piyâr', *Sitâ Banbâs*, *Dil ki Piyâs*, *Rüstem ü Sührâb* en tanınmış oyunlarıdır.

Şair olarak da tanınan Haşr, Ömer Hayâm'ın seksen rubâisini Urduca'ya çevirmiştir. Şiirlerinde daha çok vatanseverlik ve milliyetçilik konularını işlemiş, *Şükriye Yûrip* ve *Mevc-i Zemzem* adlı uzun manzumelerinde Hint yarımadası müslüman toplumunun dayanışmasını sağlamaya çalışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bâdşah Hüseyin, *Urdu meyn Drâma Nigârî*, Patna 1935; Cemil Ahmed Kandeypûri, *Yadgâr-ı Haşr*, Lahor 1942; İşret Rahmânî, *Ağa Haşr*, Lahor 1954; a.m.f., *Urdu Drâma ka İrtikâ*, Lahor 1968; Muzaffer Hüseyin Şemîm, *Ânkâh ka Neşe aôr Dûsra Drâma*, Lahor 1957; Vikâr Azîm, *Ağa Haşr aôr Un key Drâmey*, Lahor 1960; Kamer Reis, *Urdu Drâma*, Aligarh 1961; Kamer A'zam Hâşimî, *Urdu meyn Drâma Nigârî*, Patna 1975; Abdülâlm Nâmî, *Urdu Tiyâtür*, Karaçi 1978, II, 232-264; A. B. Eşref, *Ağa Haşr aôr Un ka Fen*, Aligarh 1979; Encümen Arâ Begüm, *Ağa Haşr aôr Urdu Drâma*, Aligarh 1979; Şemîm Melik, *Ağa Haşr: Hayât aôr Kârname*, Lahor 1986; Muhammed Şefî, *Ağa Haşr Kâşmirî*, Leknev 1988; Râm Bâbü Seksinê, *Târîh-i Edeb-i Urdu* (trc. Mirza M. Askerî), Leknev, ts. (Nivalkişor Press), II, 151-152; Tufeyl Ahmed Bedr, *Tecelliyât-i Haşr*, Lahor, ts.; Seyyid İmtiyâz Ali Tâc, "Haşr", *UDMİ*, VIII, 342-346.

HANIF FAUQ

HAŞR SÜRESİ

(سورة الحشر)

Kur'an-ı Kerim'in
elli dokuzuncu süresi.

Medine döneminde Uhud Gazvesi'nden sonra hicretin 4. yılında nâzil olmuştur. Yirmi dört âyet olup fâsıla¹ları (ب، ر، م، ن) harfleridir.

Sûre, ismini ikinci âyetteki "ilk sürgün" anlamına gelen "li evveli'l-haşr" ifadesinden alır. Burada sözü edilen haşrin kıyamet gününde mahşerdeki toplanmayı ifade etmediği, Benî Nadîr adlı yahudi kabilesinin Medine'deki yurtlarından çıkarılıp sürgüne gönderilmesiyle ilgili olduğu, hem sûrenin âyetlerinden hem de tefsir kaynaklarında verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Bundan dolayı sûreye Benî Nadîr süresi de denmiştir. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sâhih*'inde ("Tefsir", 59/1) yer alan bir rivayete göre Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın yanında bu sûreyi Haşr süresi diye andığında İbn Abbas sûrenin Benî Nadîr adını taşıdığını söylemiştir. İbn Hacer el-Askalânî, Abdullah b. Ab-